

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О.Сухомлинського

100 років від дня народження Анатолія Базилевича (1926–2005), художника-графіка, ілюстратора книжкових видань

Народився 7 червня 1926 у Жмеринці на Вінниччині в родині інженера. У 1933 разом із батьками переїхав до Маріуполя, де, навчаючись у школі, відвідував художній гурток у Будинку піонерів. Це стало визначальним для формування його творчих зацікавлень. У роки Другої світової війни вивезений на примусові роботи до Німеччини. Після повернення у 1945 до Маріуполя працював художником-оформлювачем на заводі, водночас завершуючи навчання у вечірній школі.

У 1947–53 навчався у Харківському художньому інституті, де здобув фахову підготовку з графіки. Від 1953 мешкав у Києві, співпрацював із провідними українськими видавництвами, що спеціалізувалися, зокрема, на випуску навчальної та художньої літератури. З 1956 – член Спілки

Червень 2026. Постаті

художників України. Основною сферою діяльності Базилевича стала книжкова графіка, яка набула виразного педагогічного звучання. Його ілюстрації до творів української класики – І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, Т. Шевченка, Марка Вовчка, а також до народних казок – є прикладом органічного поєднання мистецтва й педагогіки, де візуальний образ стає засобом пізнання літератури, спрямовуючи розуміння змісту, характерів і культурного контексту.

Вершина творчості митця – художнє оформлення «Енеїди» І. Котляревського. Книга вийшла друком у 1968 в київському видавництві «Дніпро» накладом у **5 тис.** примірників, який був розкуплений миттєво. Секретом такого успіху були вишукана обкладинка та понад 130 контурних малюнків, підсвічених кольором. Ілюстрації Базилевича яскраві, деталізовані, динамічні, часто з елементами гумору, бурлеску та еротизму. Художник вдало передав психологічний стан героїв, їхнє гостре почуття гумору, філософсько-іронічне ставлення українського народу до невідворотних, а часом і трагічних подій життя. Поєднавши античність, українське бароко та козацький міф, митець створив новий архетип козака – образ, що з часом став майже канонічним. Утім, не всі ілюстрації були прийнятні для радянської цензури. 15 ілюстрацій еротичного характеру часто вилучали з видань. Як і зображення Нептуна із золотим тризубом, яке трактували як «буржуазно-націоналістичний» символ. «Енеїду» ілюстрували багато українських художників, але саме версія Базилевича стала найпопулярнішою: книгу перевидавали 17 разів! Над ілюстраціями він працював майже десять років і за цю роботу отримав звання «Заслужений

діяч мистецтв УРСР». В історії української книжкової графіки XX століття це видання «Енеїди» по праву вважають одним із найкращих.

Не менш вагомими є ілюстрації Базилевича до «Кайдашевої сім'ї» Нечуя-Левицького (1980), де художник тонко передав соціально-побутові та психологічні нюанси твору. Працював також у галузі станкової графіки та монументального мистецтва, брав участь у численних виставках. Його твори зберігаються в провідних музеях України.

Помер 30 червня 2005 у Києві. Похований на Байковому цвинтарі.

140 років від дня народження Костянтина Широцького (1886–1919), історика українського мистецтва, педагога

Народився 7 червня 1886 у с. Покровське на Кіровоградщині в сім'ї священика. Навчався в місцевій церковнопарафіяльній школі, у Тульчинському духовному училищі, Подільській духовній семінарії, Кам'янець-Подільській мистецько-промисловій школі. Закінчив Археологічний інститут в Санкт-Петербурзі (1911) та історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1912). 1915–17 читав курс історії старого київського і галицького мистецтва як приват-доцент Петроградського університету. Один із фундаторів видавничого товариства «Друкар» (1916). 1917 узяв участь в організації генерального секретарства освіти

Української Центральної Ради, згодом – міністерства народної освіти УНР, де завідував художньо-промисловим відділом, потім – секцією охорони пам'яток старовини і мистецтва. Наприкінці 1917 читав лекції з мистецтва в Українському народному університеті в Києві.

У журналі «Вільна українська школа» (1917, № 3-4) опублікував статтю «Про Академію Мистецтв», у якій розкрив сутність новоствореного закладу як фундаменту національної культури. Гостро критикував попередню систему (зокрема Петербурзьку академію), що, на його думку, перетворювала талановитих українців на «ремесників» із «чужою зросійщеною душею», відриваючи їх від рідної стихії. Головним завданням Академії бачив підготовку «добрих учителів мистецтва» для початкових і середніх шкіл, що мало забезпечити «графічну освіту та естетичне виховання» для всього народу, а не лише для обраних. Педагогічний ідеал Широцького – відмова від «сухих академічних дисциплін», що «засушують молоді здібності». Замість них він пропонував живу творчу працю в майстернях із вільним переходом між викладачами, що стимулює самовираження студента. Розглядав художню освіту як прагматичний інструмент: через розвиток артистичних промислів і «національну артистичну течію» підняти добробут народу та відбудувати поруйновані війною міста й села. Ця теоретична праця К. Широцького корелювала з його практичною діяльністю. У цей же період він входив до складу лекторів Педагогічної Академії, де викладав історію українського мистецтва разом із С. Русовою (методика географії), І. Огієнком (історія мови), О. Дорошкевичем (методика літератури) та іншими видатними вченими.

Влітку 1918 обраний екстраординарним професором Кам'янець-Подільського

українського державного університету, планував викладати там два окремих курси – історію класичного мистецтва та українське мистецтво великокнязівської доби, з метою популяризації національних культурних надбань. Проте університетський лікар після огляду хворого професора поставив 32-річному К. Широцькому безутішний діагноз – туберкульоз кишково-шлункового тракту, а це означало повну втрату можливості працювати.

Помер 13 вересня 1919 у будинку батька у с. Білоусівка на Вінниччині. 28 вересня 1919 Рада професорів Кам'янець-Подільського державного українського університету провела прилюдне урочисте засідання, присвячене пам'яті Костянтина Широцького.

50 років із дня народження Валерія Романовського (1976–2023), історика, пам'яткознавця, педагога, військовослужбовця, учасника російсько-української війни

Народився 26 червня 1976 у Харкові. Навчався у харківській школі № 6, здобув середню спеціальну освіту в Харківському педагогічному училищі. Закінчив із відзнакою Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди за спеціальністю «Українська мова і література та історія» (1998), там само продовжив навчання в аспірантурі на кафедрі історії України (1998–2001). У 2007 захистив дисертацію «Розвиток пам'яткознавства на Харківщині у XIX – на початку XX століття». Впродовж

семи років викладав у середній школі. У 2003–05 завідував експозиційним відділом Харківського приватного музею міської садиби; у 2006–07 – відділом зводу пам'яток Харківського науково-методичного центру культурної спадщини. У 2007–22 (з перервами, пов'язаними зі службою в ЗСУ) викладав історію української та світової культури у Харківській державній академії культури, обіймаючи посаду старшого викладача, згодом доцента кафедри культурології.

Автор статей з пам'яткоохоронних питань, численних наукових публікацій, присвячених невідомим та маловідомим сторінкам культурної історії Харкова, Слобожанщини, статей і коментарів до історичних документальних пам'яток України, пам'яток друку та української історіографії, художньої літератури та мемуаристики. Серед дослідницьких здобутків останніх років – праці з історії української середньої та вищої освіти початку XX ст.: «Українська освіта в Харкові в 1917–1919 роках» (2018), «Гімназійна наука та вчителі Юрія Шевельова (1917–1919 рр.)» (2019). Наукова спадщина В. Романовського становить понад 70 опублікованих праць.

У 2014 добровольцем пішов у ЗСУ. Служив рядовим на Луганщині у 2014–15. Демобілізований у 2015. 25 лютого 2022 пішов на фронт у складі Сил територіальної оборони, проходив службу на посаді старшого стрільця-кулеметника. Навіть під час перебування на фронті не припиняв наукової діяльності. 17 червня 2022 відбулася наукова конференція «Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни». В. Романовський подав тему і навіть вийшов на відеозв'язок. Встиг сказати лише кілька речень про те, що вивчає символічні обереги покинутих старих українських хат як

етнограф-польовик – і зв'язок обірвався.

Наприкінці серпня 2022 важко поранений на Куп'янському напрямку. Помер 16 січня 2023. Похований з військовими почесностями на Алеї Героїв 18-го кладовища Харкова 20 січня 2023. Ім'ям Валерія Романовського у 2024 названа вулиця у Харкові.

280 років від дня народження Йоахіма Кампе (Joachim Campe; 1746–1818), німецького педагога, дитячого письменника

Народився 29 червня 1746 в селищі Дінсен у Нижній Саксонії (Німеччина) у родині ремісника. Його дитинство пройшло в атмосфері суворой праці та лютеранської побожності, що згодом суттєво вплинуло на його педагогічні погляди. Після навчання у школі Кампе, отримавши стипендію, вступив до Гельмштедтського університету, де вивчав протестантське богослов'я. Згодом продовжив студії в університеті Галле – одному з центрів німецького Просвітництва. У 1770-х переїхав до Берліна, де працював домашнім вихователем у родині Вільгельма фон Гумбольдта – майбутнього вченого та реформатора освіти. Цей період став важливим для його педагогічної практики: він безпосередньо працював із дітьми з аристократичних родин і формував власне бачення виховання як поєднання розумового розвитку, моральності та практичного досвіду.

З 1777 був учителем і директором відомого Філантропіну в Дессау – одного з найвпливовіших експериментальних

навчальних закладів епохи Просвітництва, заснованого на ідеях Йоганна Базедова. Тут він послідовно реалізовував принцип навчання через практику, наполягаючи, що дитина має пізнавати світ не лише через книжку, а й безпосередньо – під час спостережень природи, прогулянок і простих практичних занять. У 1786–87 заснував власний приватний навчальний заклад поблизу Гамбурга, а також відкрив видавництво (1787), яке спеціалізувалося на навчальній та дитячій літературі. Саме видавнича діяльність зробила його ім'я широко відомим у Європі.

Найбільшу славу Кампе принесла адаптація роману Данієля Дефо «Робінзон Крузо» під назвою «Robinson der Jüngere» («Молодший Робінзон», 1779–80). Ця версія була спеціально перероблена для дітей і стала одним із найпопулярніших дитячих творів кінця XVIII – початку XIX століття. Вона витримала десятки перевидань і перекладів, формуючи жанр дидактичної пригодницької літератури для юнацтва.

Кампе створив цілу серію навчально-виховних книг для різних вікових груп: від абеток і перших читанок до морально-дидактичних оповідань і «подорожніх» книг. Серед його відомих праць – «Теофрон, або досвідчений порадник для недосвідченої молоді» (1783), де він подавав поради молоді щодо поведінки в суспільстві, освіти та самовиховання. Також він редагував і видавав багатотомні збірки для дітей і підлітків, що стали своєрідною «дитячою енциклопедією» доби Просвітництва. Кампе вважав дитячу книгу не просто засобом навчання, а інструментом морального формування особистості. Він одним із перших системно звернувся до ідеї вікової адресності дитячої літератури: різні тексти для різного віку, з поступовим ускладненням змісту.

Помер 22 жовтня 1818 в Брауншвейзі.